

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्तु
प्राचीं॑ दे॒वा द॑खि॒ष्णा पि॒तरः प्र॒तीचीं॑म्मनु॒ष्या उदी॑ची॑
रु॒द्रा यत्प्रा॒चीनव॑शं क॒रोति॑ दे॒वलोक॑मे॒व तद्य॑जमान
उ॒पाव॑र्तते॒ परि॑ श्रयत्यन्त॒र्हि॒तो हि॑ दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॑का॒
न्नास्मा॑ल्लो॒कात्स्वे॑तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि तद्वे॒द यद्य॑मुष्मि॒ल्लोके॑
ऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒क्ष्वती॑का॒शान्क॑रोति॥१॥

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्के॑शश्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मे॒धमु॑पैत्यङ्गि॒रसः सु॒वर्गं॑
लो॒कं यन्तो॑ऽप्सु दी॒र्खात॑पसी॒ प्रावे॑शयन्न॒प्सु स्ना॑ति
सा॒ख्यादे॒व दी॒र्खात॑पसी॒ अव॑ रु॒न्दे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते
ताम्प्रा॑वेशयन्ती॒र्थे स्ना॑ति॥२॥

ती॒र्थमे॒व संमा॑नानां॑ भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्त॒रत॑ ए॒व मे॒ध्यो

भवति॒ वास॑सा दी॒र्खय॑ति सौ॒म्यं वै र॒खौमं॑ दे॒वत॑या सोम॑मेष
 दे॒वता॑मु॒पैति॒ यो दी॒र्खते॑ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुव॑म्मे पा॒हीत्या॑ह
 स्वा॒मेव॑ दे॒वता॑मु॒पैत्य॑थो आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्तेऽग्ने॑स्तूषा॒धानं॑
 वा॒योर्वा॑त॒पान॑म्पितृ॒णान्नी॒विरोष॑धीनाम्प्र॒घातः॑ ॥ ३ ॥

आ॒दि॒त्यानां॑ प्राची॒नता॒नो वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॒मोतु॑र्न॒र्खत्रा॑णामती॒व
 ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यद्वा॒सो यद्वा॑स॑सा दी॒र्खय॑ति सर्वा॑भिरे॒वैनं॑
 दे॒वता॑भिर्दी॒र्खय॑ति ब॒हिःप्रा॑णो वै म॒नुष्य॑स्तस्याश॑नम्प्रा॒णोऽ-
 ऽश्जा॑ति॒ सप्रा॑ण ए॒व दी॑र्खत आ॒शितो॑ भवति॒
 यावा॑ने॒वास्यं॑ प्रा॒णस्तेन॑ स॒ह मे॒धमु॒पैति॑ घृ॒तं दे॒वाना॒म्मस्तु॑
 पि॒तृणा॑न्नि॒ष्पक्क॑म्मनु॒ष्याणा॒न्तद्वै॑ ॥ ४ ॥

ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यन्न॒वनी॑तं यन्न॒वनी॑तेनाभ्य॒ङ्गे सर्वा॑
 ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणा॒ति प्र॒च्युतो॑ वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒कादग॑तो
 दे॒वलो॒कं यो दी॑र्खि॒तोऽन्त॑रे॒व न॒वनी॑त॒न्तस्मा॑न्न॒वनी॑तेनाभ्य॒ङ्गे-
 ऽनु॒लोमं॑ यजु॑षा व्यावृ॑त्या इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तस्य॑ क॒नीनि॑का
 परा॑प॒तत्तदा॑ञ्ज॒नम॑भव॒द्यदा॑ङ्गे च॒र्खुरे॒व भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒ङ्गे
 द॒र्खिण॑म्पूर्व॒माङ्गे॑ ॥ ५ ॥

स॒व्य॑ हि पूर्व॑मनु॒ष्या आ॒ञ्जते॒ न नि धा॑वते नी॒व हि
मनु॒ष्या धा॑वन्ते पञ्च॒ कृत्व॒ आङ्गे पञ्चा॑खरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ
य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे परि॑मित॒माङ्गेऽप॑रि॒मित॒९ हि मनु॒ष्या
आ॒ञ्जते॒ सत॑ल॒याङ्गेऽप॑तूल॒या हि मनु॒ष्या आ॒ञ्जते॒ व्यावृ॑त्त्यै
यदप॑तूल॒याञ्जीत॑ वज्रं इ॒व स्या॒त्सत॑ल॒याङ्गे मि॒त्रत्वाय॑॥६॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्य॑म्रियत तासां
यन्मे॒ध्यं य॒ज्ञिय॑९ सदे॑वमासीत्तदपोद॑क्राम॒त्ते द॒र्भा
अ॑भवन् यद॑र्भपु॒ञ्जीलैः प॒वय॑ति या ए॒व मे॒ध्या
य॒ज्ञियाः सदे॑वा आप॒स्ताभि॑रे॒वैन॑म्पवयति द्वाभ्यां
पव॑यत्यहोरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑म्पवयति त्रि॒भिः प॑वयति त्रयं
इ॒मे लो॒का ए॒भिरे॒वैन॑ लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॑॥७॥

प॒वय॑ति पञ्चा॑खरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॒वैन॑म्पवयति
ष॒ङ्क्तिः प॑वयति षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑म्पवयति स॒प्तभिः
पव॑यति स॒प्त छ॒न्दा॑९सि छ॒न्दो॑भिरे॒वैन॑म्पवयति न॒वभिः
पव॑यति न॒व वै पु॑रुषे प्रा॒णाः सप्रा॑णमे॒वैन॑म्पव॒
य॒त्येक॑वि॒ंशत्या॑ पवयति दश॒ ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो दश॒
प॒द्या आ॒त्मैक॑वि॒ंशो यावा॑ने॒व पु॑रुष॒स्तम॑परि॒वर्गम्॑॥८॥

पुन॒र्यति॑ चि॒त्पति॑स्त्वा पुन॒र्यति॑स्त्वा मनो॒ वै
 चि॒त्पति॑र्मन॒सैवैन॑म्पवयति वा॒क्पति॑स्त्वा पुन॒र्यति॑स्त्वा
 वा॒चैवैन॑म्पवयति दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पुन॒र्यति॑स्त्वा सवि॒तृप्र॑सूत
 ए॒वैन॑म्पवयति॒ तस्य॑ ते पवि॒त्रप॑ते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कम्पुने
 तच्छ॑के॒यमित्या॑हाशिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते ॥ ९ ॥

अ॒तीका॒शान्क॑रोत्य॒वैश॑यन्ती॒र्थे स्ना॑ति प्र॒धातो॑ म॒नुष्या॑णा॒न्तद्वा आ॑ङ्गे मि॒त्रत्वाय॑
 प॒ञ्चभि॑रप॒रिर्वर्ग॑म॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑ ॥ १ ॥ [१]

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञाया॑पुन॒त॒ त ए॒वाभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वान्
 य॒ज्ञाय॑ पुनी॒ते भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयित्वान्तः प्र पा॑दयति
 मनु॑ष्यलो॒क ए॒वैन॑म्पवयित्वा पू॒तन्दे॑वलो॒कम्प्र॑ ण॒यत्य॑दी॒र्षित॑
 ए॒कया॑हुत्येत्या॒हुः स्रु॒वेण॑ चत॑स्रो जुहोति दी॒र्षित॑त्वाय॑ स्रु॒चा
 प॑ञ्चमी॒म्पश्चा॑र्षरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒द्ध आ॑कू॒त्यै
 प्र॒युजे॑ऽग्नये॑ ॥ १० ॥

स्वाहे॑त्या॒हाकू॑त्या॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॒भि प्र॑यु॒ङ्क्ते य॒ज्ञेये॑ति
 मे॒धायै॑ मन॒सेऽग्नये॑ स्वाहे॑त्या॒ह मे॒धया॑ हि मन॒सा पुरु॑षो
 य॒ज्ञम॒भिगच्छ॑ति॒ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णेऽग्नये॑ स्वाहे॑त्या॒ह वा॒ग्वै
 सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव॑ पृथि॒व्या य॒ज्ञम्प्र॑ यु॒ङ्क्त॑ आपो॑

देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याहु या वै वर्ष्यास्ताः॥११॥

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या
आपोऽशान्ता इमल्लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव
इत्याहास्मा एवैनो लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता
इमल्लोकमा गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याहु द्यावापृथिव्योर्हि
यज्ञ उर्वन्तरिख्यमित्याहान्तरिख्ये हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो
हविषा वृधातु॥१२॥

इत्याहु ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै यज्ञमव
रुन्दे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वधात्वित्याहु
यज्ञस्थाणुमेव परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत
सोऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र यजुरर्ह्मनात्प्र साम्
तमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौद्ग्रहणस्यौद्ग्रहणत्वमृचा॥१३॥

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मा
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्मा
दीर्खयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीर्खयति
वाचैवैनं सर्वया दीर्खयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याहु

सावित्र्यैतेन॒ मर्तो॑ वृणीत सख्यम्॥१४॥

इत्या॑ह पितृदेव॒त्यैतेन॒ विश्वे॑ रा॒य इ॑षुध्यसीत्या॑ह
वैश्वदे॒व्यैतेन॑ द्यु॒म्रं वृणी॑त पु॒ष्यस॒ इत्या॑ह पौ॒ष्ण्यैतेन॒ सा
वा ए॒षक्सर्व॑दे॒वत्या॑ यदे॒तय॑र्चा दी॒र्खय॑ति सर्वा॑भिरे॒वैनं॑
दे॒वता॑भिर्दी॒र्खय॑ति स॒प्ताख॑रम्प्रथ॒मम्प॒दम॑ष्टाख॒राणि॒ त्रीणि॑
या॒नि त्रीणि॑ तान्य॒ष्टावुप॑ यन्ति॒ यानि॑ च॒त्वारि॒ तान्य॒ष्टौ
यद॑ष्टाख॒रा तेन॑॥१५॥

गा॒य॒त्री यदे॒काद॑शाख॒रा तेन॑ त्रि॒ष्टुग्य॑द्वाद॒शाख॒रा तेन॒
जग॑ती॒ सा वा ए॒षक्सर्वा॑णि छन्दा॑सि॒ यदे॒तय॑र्चा दी॒र्खय॑ति
सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छन्दा॑भिर्दी॒र्खय॑ति स॒प्ताख॑रम्प्रथ॒मम्प॒द
स॒प्तप॑दा श॒क्ररी॒ प॒शवः॒ श॒क्ररी॒ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्ध
ए॒कस्मा॑द॒खरा॑दना॒प्तम्प्रथ॑म॒प॒दन्त॑स्माद्यद्वा॒चोऽना॑प्तन्तन्म॒नुष्या॑
उप॑ जी॒वन्ति॒ पूर्ण॑या जुहोति पूर्ण॑ इ॒व हि॒ प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॒ न्यून॑या जुहोति॒ न्यूना॑द्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा
असृ॑जत प्र॒जाना॑सृ॒ष्ट्यै॑॥१६॥

अग्नये॒ ता वृ॑धात्वृ॒चा स॒ख्यन्तेन॑ जुहोति पञ्चदश च॥२॥ [२]

ऋ॒क्सामे॒ वै दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञाया॑तिष्ठ॒माने॒ कृष्णो॑

रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तैऽमन्यन्त यं वा इमे
 उपावथ्स्यतः स इदं भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते
 अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो
 वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः
 शिल्पे स्थ इत्याहक्सामे एवाव रुन्ध एषः॥१७॥

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रिया
 यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्धे कृष्णाजिनेन
 दीर्घयति ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनम्ब्रह्मणैवैनं
 दीर्घयतीमान्धियं शिर्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्बर्हो
 वा एष यद्दीर्घयित उल्बं वासः प्रोर्णुते तस्मात्॥१८॥

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत
 यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुकाः
 स्युः क्रीते सोमेऽपोर्णुते जायत एव तदथो यथा
 वसीयासम्प्रत्यपोर्णुते तादृगेव तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं
 यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत ते शरा अभवन्नूगैर्वै
 शरा यच्छरमयी॥१९॥

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुद्धे मध्यतः सन्नह्यति मध्यत

ए॒वास्मा॒ ऊ॒र्जं दधा॑ति॒ तस्मा॑न्मध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत ऊ॒र्ध्वं
वै पु॒रुष॑स्य॒ नाभ्यै॒ मे॒ध्यम॑वा॒चीन॑म॒मे॒ध्यं यन्म॑ध्य॒तः सं॒नह्य॑ति॒
मे॒ध्यं चै॒वास्या॑मे॒ध्यं च॒ व्याव॑र्तय॒तीन्द्रो॑ वृ॒त्राय॒ वज्र॑म्प्राह॒र॒थ्स
त्रे॒धा व्य॑भव॒त्स्फ्य॑स्तृती॒यं रथ॑स्तृती॒यं यूप॑स्तृती॒यम्॥ २० ॥

येऽन्तःश॒रा अशी॑र्यन्त॒ ते श॒रा अ॑भवन्तच्छ॒राणां॑ र॒थस्त्वं
वज्रो॒ वै श॒राः र॒खुत्खलु॑ वै म॒नुष्य॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो॒ यच्छ॑र॒मयी॑
मेख॑ला॒ भव॑ति॒ वज्रे॑णै॒व सा॒ख्यात्खु॑ध॒म्भ्रातृ॑व्य॒म्मध्य॑तोऽप॒
हते॒ त्रिवृ॑द्भवति॒ त्रिवृ॑द्वै प्रा॒णस्त्रि॑वृ॒तमे॒व प्रा॒णम्म॑ध्य॒तोऽप॑
यज॑माने दधाति॒ पृथ्वी॑ भ॒वति॒ रज्जु॑ना॒व्याँवृ॑त्त्यै॒ मेख॑लया॒
यज॑मान॒न्दी॒ख्यति॒ योक्त्रे॑ण॒ पत्नी॑म्मिथु॒नत्वाय॑॥ २१ ॥

य॒ज्ञो द॑खि॒णाम॒भ्यध्या॑य॒त्तां स॑म॒भव॑त्तदिन्द्रोऽचा॒य॒त्सोऽ-
ऽम॑न्य॒त यो वा इ॒तो ज॑निष्य॒ते स इ॒दम्भ॑विष्य॒तीति॑
ता॒म्प्रावि॑श॒त्तस्या॒ इन्द्र॑ ए॒वाजा॑य॒त सोऽम॑न्य॒त यो वै
मदि॒तोऽप॑रो ज॒निष्य॑ते॒ स इ॒दम्भ॑विष्य॒तीति॑ तस्या॑ अनु॒मृश्य॑
योनि॒माच्छि॑न॒त्सा स॒त॒व॒शाभ॑व॒त्तत्सू॑त॒व॒शाये॒ जन्म॑॥ २२ ॥

तां ह॒स्ते न्य॑वेष्टय॒त ता॒म्मृ॑गेषु॒ न्य॑दधा॒त्सा
कृ॒ष्णवि॑षा॒णाभ॑व॒दिन्द्र॑स्य॒ योनि॑रसि॒ मा मा॑ हि॒ंसी॒रिति॑

कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव यज्ञं करोति
 सयोनिन्दर्षिणाः सयोनिमिन्द्रः सयोनिर्त्वायं कृष्यै त्वा
 सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते
 सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं
 गृह्णन्ति यद्धस्तेन॥ २३॥

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथ्स्मर्येत
 नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मर्यते
 प्रजानां गोपीथाय न पुरा दर्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव
 चृतेद्यत्पुरा दर्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः
 प्रजानां परापातुका स्यान्नीतासु दर्षिणासु चात्वाले
 कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं
 योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
 सयोनिर्त्वाय॥ २४॥

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयम्मिथुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥३॥।[३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविश
 वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां
 यद्दीर्घितदण्डम्प्रयच्छति वाचमेवाव रुन्ध औदुम्बरो

भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्दे मुखेन सम्मितो
भवति मुखत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा
भुञ्जते॥२५॥

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डम्प्र यच्छति मैत्रावरुणो
हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
प्रतिं षापयन्ति स्वाहा यज्ञम्मनसेत्याह मनसा हि
पुरुषो यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह
द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिख्यादित्याहान्तरिख्ये
हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायम्॥२६॥

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साख्यादा रभते मुष्टी
करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीर्घिष्टायम्ब्राह्मण
इति त्रिरुपांश्वाह देवेभ्य एवैनम्प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं
देवमनुष्येभ्यः प्राह न पुरा नख्यत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा
नख्यत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिन्द्यात्॥२७॥

उदितेषु नख्यत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति
यज्ञव्रतो वै दीर्घितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि
विसृजेद्विष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः

सं तनोति॑ दैवी॒न्धिय॑म्मनामह॒ इत्या॑ह य॒ज्ञमे॒व तन्म्र॑दयति
सुपा॒रा नो॑ अस॒द्वश॒ इत्या॑ह व्यु॒ष्टिमे॒वाव॑ रुन्दे॥ २८॥

ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति होत॒व्यं दी॒र्षित॒स्य॑ गृ॒हा(३)इ न
होत॒व्या(३)मिति॑ ह॒विर्वै दी॒र्षितो॑ य॒ज्जुहु॑याद्यज॑मानस्याव॒दाय॑
जुहु॑याद्यन्न जु॒हुयाद्य॑ज्ञप॒रुरन्तरि॑याद्ये दे॒वा मनो॑जाता
मनो॒युज॒ इत्या॑ह प्रा॒णा वै दे॒वा मनो॑जाता मनो॒युज॒स्तेष्वे॒व
प॒रोर्ष्य॑ जुहोति॒ तन्ने॒व हु॒तं ने॒वाहु॑तः॒ स्व॒पन्तं॒ वै दी॒र्षितः॑
र॒ख्याः॑सि जिघा॑सन्त्यग्निः॥ २९॥

खलु॑ वै र॒ख्योहा॑ग्रे त्वः॑ सु जा॑गृहि व॒यः॑
सु म॑न्दिषीम॒हीत्या॑हा॒ग्निमे॒वाधि॑पां कृ॒त्वा स्व॑पिति॒
र॒ख्य॑सामप॑हत्या अ॒व्रत्य॑मि॒व वा ए॒ष क॑रोति॒ यो
दी॒र्षितः॑ स्व॑पिति॒ त्वम॑ग्रे व्रत॒पा अ॒सीत्या॑हा॒ग्निर्वै दे॒वानां॑
व्रत॑पतिः स ए॒वैनं॑ व्रत॒माल॑म्भयति दे॒व आ म॒र्त्येष्वे॒त्याह॑
दे॒वः॥ ३०॥

ह्येष॑ सन्म॒र्त्येषु॑ त्वं य॒ज्ञेष्वी॒डा इत्या॑हैतः॑ हि य॒ज्ञेष्वी॒डते॒-
ऽप॒ वै दी॒र्षिता॑थ्सु॒षुपु॑ष इन्द्रि॒यं दे॒वताः॑ क्रामन्ति॒ विश्वे॑

दे॒वा अ॒भि मा॒माव॑वृ॒त्रन्नि॒त्याहे॒न्द्रिये॑णै॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः सं न॑यति
यदे॒तद्य॑जुर्न ब्रू॒याद्याव॑त ए॒व प॒शून्भि दी॑र्ख्ये॒त ताव॑न्तोऽस्य
प॒शवः॑ स्यू रा॒स्वेय॑त्॥ ३१॥

सो॒मा भू॒यो भ॒रेत्या॑हाप॒रिमि॑ताने॒व प॒शून्व॑ रु॒द्धे च॒न्द्रम॑सि
मम॒ भोगा॑य भ॒वेत्या॑ह यथादे॒वतमे॑वैनाः प्र॒ति गृ॑ह्णाति वा॒यवै॑
त्वा वरु॑णाय॒ त्वेति॑ यदे॒वमे॒ता ना॒नुदि॑शेदयथादे॒वतं॑
द॒खि॒षणा॑ गमये॒दा दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्ये॒त यदे॒वमे॒ता अ॒नुदि॑शति
यथादे॒वतमे॒व द॒खि॒षणा॑ गमयति॒ न दे॒वता॑भ्य॒ आ॥ ३२॥

वृ॒श्च्यते॑ दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॒पादि॒त्याह॑ यद्वो मे॒ध्यं य॒ज्ञिय॑
सदे॒वं तद्वो॑ मा॒व क्र॑मिष॒मिति॑ वा॒वैत॑दाहाच्छि॒न्नं तन्तु॑म्पृथि॒व्या
अ॒नु गे॑ष॒मित्या॑ह॒ सेतु॑मे॒व कृ॒त्वात्यै॑ति॥ ३३॥

भुञ्जतेऽयन्धि॒न्द्याद्व॒न्धेऽग्नि॑रा॒ह दे॒व इ॒यं दे॒वता॑भ्य॒ आ त्रय॑स्त्रि॒ंशच्च॑॥ ४॥ [४]

दे॒वा वै दे॒वय॑ज॒नम॑ध्यव॒साय॑ दि॒शो न प्रा॑जा॒नन्ते॑ऽ३
न्यौ॒न्यमु॑पा॒धाव॑न्त्वया॒ प्र जा॑ना॒म त्वये॑ति॒ तेऽदि॑त्या॒
सम॑ध्रियन्त॒ त्वया॑ प्र जा॒नामे॑ति॒ साब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॒त्प्रा॑यणा
ए॒व वो॑ य॒ज्ञा म॑दु॒दय॑ना अ॒सन्नि॑ति॒ तस्मा॑दा॒दित्यः॑ प्रा॒यणी॑यो
य॒ज्ञाना॑मा॒दित्य॑ उ॒दय॑नीयः प॒ञ्च दे॒वता॑ यजति॒ पञ्च॑ दि॒शो

दिशाम्प्रज्ञात्यै॥३४॥

अथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे
पथ्याः स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तथा दिशम्प्राजानन्नग्निना
दखिष्णा सोमेन प्रतीचीः सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याः
स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तथा दिशम्प्र जानाति पथ्याः
स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चख्षुषी वा एते यज्ञस्य
यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानु पश्यति॥३५॥

अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु
पश्यति सवितारमिष्ट्वादिति यजतीयं वा अदितिरस्यामेव
प्रतिष्ठायानु पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो
वै देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविश-
मनु कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो
वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत्॥३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः
सैव सा यज्ञस्य संततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः
प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्-
खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति

य॒ज्ञम्परा॒भवन्तं॒ यज॑मानोऽनु॥ ३७ ॥

परा॑ भवति प्रया॒जव॑देवानूया॒जव॑त्प्रायणीयं॑ का॒र्यम्प्रा॒जव॑दन्
नात्मानं॑मन्त॒रेति॒ न प्र॒जां न य॒ज्ञः परा॑भवति॒ न यज॑मानः
प्राय॒णीय॑स्य निष्का॒स उ॑दय॒नीय॑म॒भि निर्व॑पति॒ सैव सा
य॒ज्ञस्य॒ संत॑तिर्याः प्राय॒णीय॑स्य या॒ज्या यत्ता उ॑दय॒नीय॑स्य
या॒ज्याः कुर्या॑त्परा॒ङ्मुं लो॒कमा रो॑हेत्प्रमायु॑कः स्या॒द्याः
प्राय॒णीय॑स्य पुरो॒नुवा॒क्यास्ता उ॑दय॒नीय॑स्य या॒ज्याः
करो॑त्यस्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति तिष्ठति॥ ३८ ॥

प्रज्ञा॑त्यै पश्यत्यनूया॒जव॑द्यज॑मानोऽनु॒ पुरो॒नुवा॒क्यास्ता अ॒ष्टौ च॑॥५॥ [५]

क॒द्रूश्च॒ वै सु॑पर्णी चा॒त्मरू॒पयो॑रस्पर्धेता॒९ सा क॒द्रूः
सु॑पर्णीम॒जय॑त्साब्र॒वीत्तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सो॒मस्त॒मा ह॑र
तेना॒त्मानं॒ निष्क्री॑णी॒ष्वेती॒यं वै क॒द्रूर॒सौ सु॑पर्णी छन्दा॑सि
सौपर्णे॒याः साब्र॑वीद॒स्मै वै पि॒तरौ पु॒त्रान्बि॑भृतस्तृ॒तीय॑स्यामि॒तो
दि॒वि सो॒मस्त॒मा ह॑र तेना॒त्मानं॒ निष्क्री॑णी॒ष्व॥ ३९ ॥

इति॑ मा क॒द्रूर॑वोच॒दिति॒ जग॑त्युद॒पत॑च्चतु॒र्दशा॑खरा
स॒ती साप्रा॑प्य न्य॒वर्त॑त॒ तस्यै॒ द्वे अ॒खरे॑ अमीयेता॒९ सा
प॒शुभि॑श्च दी॒खया॒ चाग॑च्छ॒त्तस्मा॒ज्जग॑ती छन्द॑साम्पश॒व्यत॒मा

तस्मात्पशुमन्तं दीर्घोपं नमति त्रिष्टुगुदपतत्रयोदशाख्वरा
सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अख्वरे अमीयेताः सा
दखिणाभिश्च ॥ ४० ॥

तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभो लोके माध्यंदिने सवने
दखिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुर्यः स्वं
ददातीति गायत्र्युदपतच्चतुरख्वरा सत्यंजया ज्योतिषा
तमस्या अजाभ्यरुद्ध तदजाया अजत्वः सा सोमं
चाहरच्चत्वारिं चाख्वराणि साष्टाख्वरा समपद्यत ब्रह्मवादिनो
वदन्ति ॥ ४१ ॥

कस्मात्सत्याद्वायत्री कनिष्ठा छन्दसाः सती
यज्ञमुखम्परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखम्पर्येत
तस्मात्तेजस्विनीतमा पृथ्वा द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं
यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं
च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनं ऋजीषमभि षुण्वन्ति
धीतमिव हि मन्यन्ते ॥ ४२ ॥

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तः
सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो

रात्रीः परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्त्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति
 ते देवा अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते
 वाचः स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं
 कृत्वा गन्धर्वेभ्यः ॥ ४३ ॥

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नपं
 युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा
 अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्तः
 स्त्रियः कामयन्ते कामुका एनः स्त्रियो भवन्ति य एवं
 वेदाथो य एवं विद्वानपि जन्येषु भवन्ति तेभ्य एव ददत्युत
 यद्वहुतयाः ॥ ४४ ॥

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति
 तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽ
 काणयाऽश्लोणयाऽसप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति
 यच्छ्वेतया क्रीणीयादुश्चर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी
 स्यात्प्रमायुको यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी
 स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयादरुणया
 पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपः स्वयैवैनं देवतया

क्रीणाति॥४५॥

निष्क्रीणीष्व दखिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाक्ष्या दशं च॥६॥[६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्भ्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽ-
स्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति
तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा
अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं ते शुक्र तनूरिदं
वर्च इत्याह सतेजसमेवैनं सतनुम्॥४६॥

करोत्यथो सम्भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्राति
प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी जूरसीत्याह
यद्धि मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा
हि वाग्धृता जुष्टा विष्णाव इत्याह॥४७॥

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते
सत्यसंवसः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुद्धे
काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि जिघांसन्त्येष
खलु वा अरख्योहतः पन्था योऽग्रेश्च सूर्यस्य च सूर्यस्य

चख्पुरारुहमग्नेरक्ष्णः कनीनिकामित्याह य एवारख्पोहतः
पन्थास्त९ समारोहति॥४८॥

वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह
शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह
यद्धि मनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि
मनसाभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा
ध्यायति तद्वाचा॥४९॥

वदति दख्षिणासीत्याह दख्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह
यज्ञियामेवैनां करोति ख्षत्रियासीत्याह ख्षत्रिया
ह्येषादितिरस्युभयतःशीर्ष्णीत्याह यदेवादित्यः प्रायणीयो
यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयता
स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको यजमानः
स्यात्॥५०॥

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं
वान्यो जिनीयान्मित्रस्त्वां पदि बध्नात्वित्याह मित्रो
वै शिवो देवानान्तेनैवैनां पदि बध्नाति पूषाध्वनः
पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या

इन्द्रायाध्यर्खायेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यर्खं करोति॥५१॥

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया
क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम
इन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोम आह्रियते यदेतद्यजुर्न
ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै
क्रूरः॥५२॥

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्वधात्यावृत्त्यै क्रूरमिव वा
एतत्करोति यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै
वाचा वा एष वि क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति
सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह वाचैव विक्रीय
पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं
वेद॥५३॥

सतनुं विष्णव इत्याह सुमारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति क्रूरो
वेद॥७॥

[७]

षट्पदान्यनु नि क्रामति षड्हं वाङ्माति वदत्युत
संवत्सरस्यायने यावत्येव वाक्तामव रुद्धे सप्तमे पदे
जुहोति सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुद्धे सप्त

ग्राम्याः पशवः सुतारण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धौ
वस्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या एतन्महिमानम्॥५४॥

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्दे रुद्रो वसुभिरा
चिकेत्वित्याहावृत्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन
इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद
इत्याहेडाये ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा॥५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत् तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रख्यांसि
यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति
नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रख्यांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे
वै क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि जिघांसन्ति परिलिखितं
रख्यः परिलिखिता अरातय इत्याह रख्यंसामपहत्यै॥५६॥

इदमहं रख्यंसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदं यावत्मृतं सं वपति पशूनेवाव रुन्देऽस्मे राय इति सं

वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥५७॥

पशुभ्यो नान्तरैति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्निया अर्धो
वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव
तत्त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां
रूपकद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ
धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके
पशुमान्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिल्लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप
वपत्युभयोरैवैनल्लोकयोः पशुमन्तं करोति॥५८॥

महिमानं स्वाहापंहत्या अध्वर्युर्धीयते चतुर्विंशतिश्च॥८॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या
(३) इति सोमो वा ओषधीनां राजा तस्मिन् यदापन्नं
ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्विसितं निष्विदति
तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाख्यन्नापन्नं विधावति
तादृगेव तत्खोधुकोऽध्वर्युः स्यात्खोधुको यजमानः
सोमविक्रयिन्सोमं शोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतंरम्॥५९॥

यदीतंरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी

खोधुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं
 तृतीयसवनमव रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव
 रुद्धे पशवो हि तृतीयं सवनं यङ्गामयेतापशुः
 स्यादित्यृख्यतस्तस्य मिमीतुर्ख्यं वा अपशव्यमपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्स्यात्॥६०॥

इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
 पशूनव रुद्धे पशुमानेव भवत्युपामन्ते क्रीणाति सरसमेवैनं
 क्रीणात्युमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह
 शुक्रो ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ
 यात्यनसा॥६१॥

अच्छ याति तस्मादनोवाह्यं समे जीवनं यत्र खलु वा
 एतं शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभि
 त्यं देवः संवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै
 सर्वाणि छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म
 वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते
 वर्ष्मैवैनं समानानां करोत्येकैकयोत्सर्गम्॥६२॥

मिमीतेऽयातयाम्नियायातयाम्नियैवैनंमिमीते तस्मान्नानावीय

अङ्गुलं यः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्यो-
 ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह
 सर्वाभिर्मिमीत सः श्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकैकयोत्सर्गम्मिमं
 तस्माद्विभक्ता जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाखरा
 पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे पञ्च कृत्वस्तूष्णीम्॥६३॥

दश सम्पद्यन्ते दशाखरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुन्दे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्दे यत्तूष्णीम्भविष्यद्यद्वे
 तावानेव सोमः स्याद्यावन्तम्मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि
 सदस्यानाम्प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति
 वाससोप नह्यति सर्वदेवत्यं वै॥६४॥

वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
 प्राणाय त्वेत्युप नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय
 त्वेत्यनु शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तम्प्राणा
 न जहति॥६५॥

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोत्सर्गन्तूष्णीं संवदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च॥९॥ ————— [९]

यत्कलया ते शफेनं ते क्रीणानीति पणेतानोअर्घ्यं

सोमं कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं
 नावं तिरेद्भवां ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं
 करोति गोअर्घं यजमानं गोअर्घमध्वर्युन्न गोमहिमानमव
 तिरत्यजयां क्रीणाति सतपसमेवैनं क्रीणाति हिरण्येन
 क्रीणाति सशुक्रमेव॥६६॥

एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं क्रीणात्यृषभेण
 क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनडुहां क्रीणाति वह्निर्वा
 अनड्वान् वह्निर्नैव वह्निं यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां
 क्रीणाति मिथुनस्यावरुद्धौ वासंसा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै
 वासः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दश सम्पद्यन्ते
 दशाख्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुद्धे॥६७॥

तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्य एव तदध्वर्युर्नि
 हुत आत्मनोऽनाव्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनांप्रोति य एवं
 वेदं शुक्रं ते शुक्लेण क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैतद्देवा वै येन
 हिरण्येन सोममक्रीणन्तर्दभीषहा पुनराददत् को हि तेजसा
 विक्रेष्यत् इति येन हिरण्येन॥६८॥

सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरा ददीत् तेजं एवात्मन्धत्ते-
 ऽस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तम् इत्याह ज्योतिरेव
 यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्य
 हन्याद्वन्दशूकास्ताः समाः सर्पाः स्युरिदमहः सर्पाणां
 दन्दशूकानां ग्रीवा उपग्रथामीत्याहाद्वन्दशूकास्ताः समाः
 सर्पा भवन्ति तमसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वानं॥६९॥

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिल्लोके सोममरखन्तेभ्योऽधि
 सोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोऽस्य
 सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिल्लोके सोमः रखेयुर्यदेतेभ्यः
 सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो भवत्येते-
 ऽस्यामुष्मिल्लोके सोमः रखन्ति॥७०॥

सशुकमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वानं चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ ————[१०]

वारुणो वै क्रीतः सोम उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा
 इत्याह शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विश दखिणमित्याह देवा वै
 यः सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दखिण आसादयन्नेष खलु
 वा एतर्हीन्द्रो यो यजते तस्मादेवमाहोदायुषा स्वायुषेत्याह
 देवता एवान्वारभ्योत्॥७१॥

तिष्ठत्युर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याहान्तरिख्यदेवत्यो ३ ह्येतर्हि
 सोमोऽदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह
 यथायजुरेवैतद्वि वा एनमेतदर्धयति यद्वारुणं सन्तम्मैत्रं
 करोति वारुण्यर्चा सादयति स्वयैवैनं देवतया समर्धयति
 वासंसा पर्यानह्यति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभिरेव॥७२॥

एनं देवताभिः समर्धयत्यथो रख्यसामपंहत्यै वनेषु
 व्यन्तरिख्यं ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिख्यं ततान
 वाजमर्वथिस्वित्याह वाजं ह्यर्वथ्सु पयो अघ्नियास्वित्याह
 पयो ह्यघ्नियासु ह्यथ्सु क्रतुमित्याह ह्यथ्सु हि क्रतुं वरुणो
 विक्ष्वग्निमित्याह वरुणो हि विक्ष्वग्निन्दिवि सूर्यम्॥७३॥

इत्याह दिवि हि सूर्यं सोममद्रावित्याह ग्रावाणो वा
 अद्रयस्तेषु वा एष सोमं दधाति यो यजंते तस्मादेवमाहोदु
 त्यं जातवेदसमिति सौर्यर्चा कृष्णाजिनम्प्रत्यानह्यति
 रख्यसामपंहत्या उस्नावेत धूर्षाहावित्याह यथायजुरेवैतत्प्र
 च्यवस्व भुवस्पत इत्याह भूतानां हि॥७४॥

एष पतिर्विश्वान्यभि धामानीत्याह विश्वानि ह्ये
 ३ षोऽभि धामानि प्रच्यवन्ते मा त्वा परिपरी

वि॒द॒दि॒त्या॒ह॒ यदे॒वा॒दः॒ सोम॑मा॒ह्रिय॑माणं॒ गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः
 प॒र्यमु॑ष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रि॒मोषा॑य॒ यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्यसीत्
 यज॑मानस्यै॒वैष॒ यज्ञ॑स्या॒न्वार॒म्भोऽन॑वच्छित्यै॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष
 यज॑मानम॒भ्यैति॒ यत्॥ ७५॥

क्री॒तः सोम॑ उप॒नद्धो॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒
 च॒र्षस॒ इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॒
 प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ स॒म्भ॒वन्तौ॒ यज॑मानम॒भि स॒म्भ॒वतः॒
 पु॒रा ख॒लु वा॒वैष॒ मेधा॑या॒त्मानं॑मा॒रभ्य॑ चरति॒ यो
 दी॒र्घि॒षतो॒ यद॑ग्री॒षोमी॑य॒म्प॒शुमा॒लभ॑त॒ आत्म॑निष्क्रय॑ण
 ए॒वा॒स्य॒ स तस्मा॑त्तस्य॒ नाश॑य॒म्पुरु॑षनिष्क्रय॑ण॒ इव॒
 ह्यथो॒ ख॒ल्वा॒हुर॒ग्रीषो॑मा॒भ्यां॒ वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॒
 यद॑ग्री॒षोमी॑य॒म्प॒शुमा॒लभ॑ते॒ वार्त्र॑घ्न ए॒वा॒स्य॒ स तस्मा॑द्वा॒शय॑
 वा॒रु॒ण्यर्चा॑ परि॒ चरति॒ स्वयै॑वैन॑ दे॒वत॑या॒ परि॑ चरति॥ ७६॥

अ॒न्वा॒रभ्यो॑ऽस॒र्वाभिरे॒व सूर्य॑ भू॒ताना॑ꣳ ह्ये॒ति यदा॑हः स॒प्तवि॑ंशतिश्च॥ 11॥ ——— [११]

यदु॒भौ दे॑वासुरा मि॒थस्तेषा॑ꣳ सु॒वर्गं॑ यद्वा अनी॑शानः पु॒रोह॑विपि॒ तेभ्यः॒ सोत्त॑रवेदि॒र्बद्धं॑
 दे॒वस्याग्नि॑ꣳ शिरो॒ वा एका॑दश॥ 11॥ यदु॒भावि॑त्या॒ह दे॒वानां॑ꣳ य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ न रथा॑य॒ यज॑मानाय
 प॒रस्ता॑र्द्वाची॒न्नव॑पञ्चाशत्॥ 59॥ यदु॒भौ दु॒ह ए॒वैन॑म॥ ——— [१२]

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>
Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>